

**ACTELE DE STARE CIVILĂ.
FILE DIN ARHIVA BISERICII „SFINȚII ATANASIE ȘI CHIRIL”
DIN IAȘI, CU FILIE BISERICA „VULPE”, DOCUMENTE DIN
PERIOADA 1886-1888**

*

**CIVIL STATUS DOCUMENTS.
FILES FROM THE ARCHIVE OF THE CHURCH „SAINTS
ATHANASIUS AND CYRIL” IN IASI, WITH BRANCH „VULPE”
CHURCH, DOCUMENTS FROM 1886-1888**

*

**ACTES D'ÉTAT CIVIL.
FICHIERS DES ARCHIVES DE L'ÉGLISE „SAINTS ATHANASE
ET CYRILLE” À IASI, AVEC BRANCHE ÉGLISE „VULPE”,
DOCUMENTS DE 1886-1888**

drd. Carmen SANDU¹

Rezumat: *Faptele și actele de stare civilă au urmat de-a lungul secolelor, un lung proces de transformări și reînnoiri pentru poporul român, în baza a numeroase pravile, coduri de legi sau reglementări, care au urmărit întregul proces de identificare a persoanei fizice, prin respectarea și valorificarea rolului real al identității persoanei în ansamblul vieții sociale. Legile în domeniul actelor de stare civilă și de evidență a populației au reprezentat o importanță deosebită atât pentru interesele statului, cât și pentru identificarea persoanelor fizice în familie și societate, cu apărarea drepturilor acestora. Articolul de față reprezintă un studiu dedicat celor mai însemnate momente din viața fiecărui om, și anume nașterea, căsătoria și decesul, la care se adaugă câteva documente de stare civilă inedite, din arhiva Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, cu filie Biserica „Vulpe”.*

Cuvinte cheie: *stare civilă, acte de stare civilă, registre, pravile, cod de legi, nașterea, căsătoria, moartea, preot Hodoroabă, Sf. Atanasie și Chiril, arhivă*

*

Abstract: *The facts and acts of civil status have followed over the centuries, a long process of transformations and renewals for the Romanian people, based on numerous rules, codes of laws or regulations, which have followed the entire process of identifying the individual, by respecting and capitalizing on the real role of the person's identity in the whole social life. Laws in the field of civil status and population records have been of particular importance both for the interests of the state and for the identification of individuals in the family and society, with the defense of their rights. This article is a study dedicated to the most important moments in the life of every person, namely birth, marriage and death, to which are added some unique civil status documents from the archives of the Church „St. Atanasie și Chiril” from Iași, with the branch of the „Vulpe” Church.*

¹ Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, Școala Doctorală de Științe Socio-Umane; Complexul Muzeal Național Moldova, Iași.

Keywords: *marital status, civil status documents, registers, rules, code of laws, birth, marriage, death, priest Hodoroaba, St. Athanasius and Cyril, archive*

*

Résumé: *Les faits et les actes de l'état civil ont suivi, au cours des siècles, un long processus de transformations et de renouvellements pour le peuple roumain, basé sur de nombreuses règles, codes de lois ou règlements, qui ont suivi tout le processus d'identification de l'individu, en respectant et capitaliser sur le rôle réel de l'identité de la personne dans l'ensemble de la vie sociale. Les lois dans le domaine de l'état civil et des registres de la population ont été d'une importance particulière tant pour les intérêts de l'État que pour l'identification des individus dans la famille et la société, avec la défense de leurs droits. Cet article est une étude consacrée aux moments les plus importants de la vie de chaque personne, à savoir la naissance, le mariage et le décès, auxquels s'ajoutent quelques documents d'état civil uniques provenant des archives de l'Église „St. Atanasie și Chiril” de Iași, avec la branche de l'église „Vulpe”.*

Mots-clés: *état civil, documents d'état civil, registres, règles, code des lois, naissance, mariage, décès, prêtre Hodoroaba, saint Athanase et Cyrille, archives*

Istoricul stării civile

Starea civilă sau statutul juridic al oricărei persoane reflectă succesiunea faptelor prin care aceasta este individualizată în societate sau în familie, reprezentând un atribut al personalității. Statutul juridic include o serie de elemente prin care orice persoană se diferențiază în raport cu alta, prin drepturi și obligații care stabilesc poziția sa în raport cu familia din care face parte. Astfel, persoana fizică poate fi căsătorită sau necăsătorită, poate fi rudă cu alte persoane, și datorită faptului că aparține unei naționalități sau unei religii, poate avea drepturi și obligații de orice fel. Dintre elementele stării juridice ale unei persoane se pot aminti vârsta, sexul, căsătoria, gradele de rudenie între părinți și copii, cetățenia și altele².

Nașterea și moartea sunt fapte de stare civilă care se produc indiferent de voința omului, datorându-se unor cauze naturale, nefiind manifestări ale activității persoanei respective. În schimb, căsătoria, divorțul, modificarea de nume sau înfierea, sunt acte juridice care conduc la transformarea stării civile, ca urmare a unui act de voință³.

În vederea concretizării elementelor care alcătuiesc starea civilă a unei persoane a fost necesară o evidență strictă a acestora, pentru a se putea face dovada clară a statutului juridic existent al fiecărui individ din societate⁴.

Legea a impus dovedirea tuturor acestor activități și manifestări de stare civilă prin acte care să ateste validitatea lor, însemnând documente sau înscrisuri oficiale, și care să fie menționate în registre speciale, ținute de către autoritatea statală, prin

² Alexandru Silvian, Emilia Gheorghe, *Actele de stare civilă*, Editura Științifică, București, 1969, p.5.

³ *Ibidem*

⁴ Dumitru Lupulescu, *Actele de stare civilă*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, p.13.

intermediul unor organe specializate. Aceste documente se numesc acte de stare civilă⁵.

Registrele de stare civilă cuprind toate documentele care formează un repertoriu de stare civilă a populației, în care se regăsesc integral datele privind nașterea, căsătoria și decesul tuturor persoanelor din subdiviziunea unității administrativ-teritoriale unde este ținut registrul. Oricare modificare a statutului persoanei în cauză este înregistrată în condicile de stare civilă, așa cum sunt, de exemplu, înfierea sau recunoașterea paternității, care produc efecte juridice, fiind purtătoare de drepturi și obligații⁶.

Până în secolul XVI, atât în Muntenia, cât și în Moldova, starea civilă a persoanelor nu a fost menționată prin înregistrări în acte, nici în spațiul mirean, nici în spațiul religios. Starea civilă a unei persoane era susținută de reputație sau faimă. Contestarea stării civile se putea face prin martori, care erau preferați dintre rudele sau prietenii familiei respective, și aveau o mare notorietate în rândul locuitorilor. Aceștia puteau susține starea civilă a unei persoane, respectiv nașterea, căsătoria sau moartea, fără să fie pedepsiți pentru falsuri în declarații, neexistând legi în acest sens⁷.

Preoții satelor întruneau tripla calitate de îndrumători spirituali, proprietari și membri ai instanțelor sătești de judecată. Aceasta din urmă, era elocventă în ceea ce privește lipsa unei separații între justiția bisericească și cea laică. În afară de acest lucru, nu exista o delimitare concludentă între practica de cult religios, în legătură cu rugăciunile sau sărbătorile religioase, și reglementările tradiționale care țineau de morala comunitară⁸.

Instanțele judecătorești puteau fi convocate de dregătorii locali sau de domn prin trimișii lui. Membrii acestor instanțe juridice erau solicitați să depună mărturie în diverse cazuri, unele greu de rezolvat, la care participau grupuri mari de localnici sau chiar comunități întregi⁹.

Oamenii bisericii dețineau prestigiul demnității, care rezulta dintr-o valorizare arhaică a clerului preoțesc, aflat în legătură strânsă cu sfera sacralului. Dreptul de a judeca în sfera temporală, dar mai ales în cea spirituală, decurgea dintr-o relație apropiată cu tradiția, și nu datorită unor codificări juridice generale¹⁰. Din această perspectivă, autoritatea slujitorilor altarului era mai curând una de factură morală. În orașe, existau dregători domnești care erau însărcinați să împartă dreptatea, precum

⁵ Alexandru Silvian, Emilia Gheorghe, *op.cit.*, p.5.

⁶ *Ibidem*, p.6.

⁷ N. Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova medievală, I, Organizarea de stat până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Editura Academiei, București, 1971, p.43- 44.

⁸ Bogdan Petru Maleon, *Clerul de mir din Moldova secolelor XIV - XVI*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Iași, 2007, p.20.

⁹ Romulus Vulcănescu, *Etnologie juridică*, Editura Academiei Române, București, 1970, p.190-191.

¹⁰ Bogdan Petru Maleon, *op.cit.*, p.20.

vornicii, care se bazau în activitatea lor pe „legea veche” sau „străvechiul obicei”, numit și obiceiul pământului¹¹.

În Moldova medievală, actul de justiție se înfăptuia după o diversitate de norme care se raportau la niște reguli sau principii, luând mai târziu denumirea de „legea țării”. Alături de aceasta, funcționau reglementări de natură canonică, insuficient precizate la acea vreme, fiind aplicate mai mult după spiritul și mai puțin după litera lor¹².

Puterea centrală a urmărit întărirea atribuțiilor sfatului domnesc, instanță care s-a pronunțat în pricini legate de procese civile sau penale, și căruia i-a revenit rolul de a supraveghea modul în care completele de judecată încercau să împartă dreptatea. Domnia Moldovei a impus consolidarea factorilor de decizie privind stabilirea drepturilor ce le revin instanțelor laice, și separat celor bisericesti¹³.

Cu trecerea timpului, preoții încep să înregistreze botezurile, cununile și înmormântările, la început în localitățile mari, respectiv în orașe, apoi la sate. Aceste consemnări în scris au fost legate de ceremoniile religioase care se făceau cu prilejul nașterii, căsătoriei și decesului. Sursele documentare oferă informații cu privire la pietatea populară și mentalul țărănesc, deoarece acestea reflectă palierul oficial al relațiilor dintre oameni¹⁴. Utilitatea actelor scrise arată că modificările de stare civilă reflectă raporturile dintre tradiția populară și normele instanțelor preoțești. Unele din acestea surprind modul în care oamenii reacționează în fața morții și imaginația la întâmpinarea „lumii de dincolo”, numită și „marea trecere”¹⁵. De timpuriu, în jurul edificiilor de cult s-au construit cimitire împrejmuite cu garduri, care marcau simbolic „granița” dintre lumea celor vii și a celor morți¹⁶.

Unul din primele izvoare juridice acceptate în Moldova, a fost Pravila ritorului Lucaci, reprezentată printr-o culegere de legi, întocmită în 1581, la cererea lui Eustatie - episcop de Roman, fiind o adaptare la necesitățile morale, canonice și juridice ale poporului român¹⁷. Aici apar primele reglementări privind ceremoniile religioase făcute cu ocazia nașterii, căsătoriei și a decesului¹⁸.

În anul 1652, a văzut lumina tiparului o nouă carte de norme numită Îndreptarea legii sau Pravila cea Mare, simbolizând nu numai un cod bisericesc, ci și unul politic. Lucrarea cuprinde printre altele și Pravila lui Vasile Lupu sau Cartea

¹¹ *Ibidem*

¹² Constantin C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene. Din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, Editura Academiei, București, 1967, p.169-173.

¹³ N. Grigoraș, *Atribuțiile judecătorești ale sfatului domnesc din Moldova până la sfârșitul secolului al XV-lea*, în „Studii și cercetări științifice. Istorie”, anul XII, 1961, fasc.I, p.139.

¹⁴ Bogdan Petru Maleon, *op.cit.*, p.218.

¹⁵ *Ibidem*

¹⁶ *Documenta Romaniae Historica*, A, Moldova, vol.XXIII (1635 - 1636), întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, Editura Academiei, București, 1996, p.475, nr.414.

¹⁷ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol.1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p.501 - 502; Bogdan Petru Maleon, *op.cit.*, p.218.

¹⁸ Paraschiv Pețu, Elena Velicu, Viorel Mardare, *Starea civilă*, Editura Muzeum, București, 2003, p.9.

Românească de învățătură de la pravilele împărătești, tipărită la Iași, în 1646, remarcabilă operă de codificare legislativă românească, o îmbinare de norme de drept canonic și laic¹⁹. În această carte de legi se găsesc dispoziții de drept civil, cum ar fi: reguli relative la moștenire, căsătorie sau despărțire, rânduiești la pierderea zestrei sau la obligația soției de coabitare cu soțul²⁰, dar și dispoziții date preoților cu privire la evidența înmormântărilor și întocmirea testamentelor sau diatelor²¹.

La începutul secolului al XVIII-lea, Mitropolitul Antim Ivireanul stabilea în volumul său *Capete de poruncă* (Târgoviște, 1714), că „rumânul neeiertat de stăpînu-său nu se poate nici cu un mijloc să se preoțească, iar de-l va erta cu carte, să se preoțească. Ci după preoție, cîți copii va face, să nu mai fie volnic nimeni să-i rumânească, că sînt slobozi”²². Dintre „rumâni”, existau preoți hirotoniți, care erau lipsiți de libertate personală, și care reprezentau interesele proprietarilor de pământ. După conferirea darului preoției, ei și descendenții lor se eliberau din starea de „rumâni”, plătind un preț de răscumpărare, prin oferirea de bunuri materiale sau chiar animale, cum ar fi vite mari sau oi²³. De asemenea, în volumul său au fost emise primele formulare oficiale referitoare la donații, vânzări, tranzacții de tot felul, foi de zestre și întocmire a testamentelor, cu recunoașterea dreptului succesoral și matrimonial²⁴.

În 1779, Domnitorul Alexandru Ipsilanti a elaborat *Condica de legi numită Pravilniceasca condică, din Muntenia*²⁵. Prin aceasta, el a inițiat numeroase reforme administrative, a înființat școli și spitale, a scăzut impozitele și a adus scutiri de dări²⁶. Într-un hrisov din anul 1776, se menționează că școala domnească de la Sfântul Sava era condusă de o Eforie²⁷ constituită din mitropolit și doi episcopi, întreținerea ei căzând în seama mănăstirilor neînchinat, preoții fiind scutiți de orice obligații față de visteria țării²⁸. Totodată, preoții ortodocși nu puteau fi scutiți de jurământ, iar prin *Codul Ipsilanti*, care a fost promulgat într-o epocă în care dreptul canonic era în plină vigoare, s-a dispus ca jurmântul preoților și al diaconilor să se presteze înaintea mitropolitului sau episcopului locului²⁹. În *Pravilă*, se regăsesc norme care amestecă „obiceiul pământului” cu dispoziții ale dreptului bizantin, și conține, de asemenea,

¹⁹ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol.2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p.53.

²⁰ Andrei Rădulescu, *Carte românească de învățătură 1646*, ediție critică, Editura Academiei R.P.R., București, 1961, p.13.

²¹ Paraschiv Pețu, Elena Velicu, Viorel Mardare, *op.cit.*, p.9.

²² Mircea Păcurariu, *op.cit.*, vol.2, p.248.

²³ *Ibidem*

²⁴ Paraschiv Pețu, Elena Velicu, Viorel Mardare, *op.cit.*, p.9.

²⁵ *Ibidem*

²⁶ Mircea Păcurariu, *op.cit.*, vol.2, p.405.

²⁷ Organizație administrativă de utilitate publică sau social culturală.

²⁸ Mircea Păcurariu, *op.cit.*, vol.2, p.405-406.

²⁹ Dimitrie Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a Dretului Civil Român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, tom. VII, Iași, 1903, p.355.

prevederi de drept civil și de dreptul familiei. Tot în acea perioadă, au fost retipărite și două lucrări ale lui Antim Ivireanul, cu titlurile: *Învățătură bisericească foarte folositoare obștii preoților și a tot creștinescul norod, din anul 1774 și Capete de poruncă la toată ceata bisericească, din 1775*³⁰.

Ieromonahul Samuil Micu (1745 - 1806) a lăsat o moștenire literară și teologică foarte bogată. În afară de Biblia de la Blaj apărută în 1795, el a tipărit o multitudine de lucrări printre care amintim doar câteva care privesc actele de stare civilă: *Disertatio canonica de matrimonio justa disciplinam Graecae Orientalis Ecclesiae*, scrisă în limba latină, cu traducerea *Dizertație canonică despre căsătorie după obiceiul Bisericii Ortodoxe* (1781), o carte de predici cu titlul *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți* (1784), și o lucrare canonică originală, în manuscris, tipărită în 1812, numită *Carte despre căsătorie*³¹.

La începutul secolului al XIX-lea, în Moldova a apărut *Adunarea de legi intitulată Rezumatul după pravilele împărătești*³² (1814), scrisă de pravilistul Andronache Donici, cel mai de seamă jurist al epocii sale, om cu înalte funcții judecătorești, sub domnia lui Scarlat Callimach și a lui Ioniță Sandu Sturdza. Opera sa de căpetenie cuprinde dispoziții referitoare la dreptul roman și bizantin, la „obiceiul pământului” și prevederi din unele hrisoave domnești, destinate „celor ce se îndeletnicesc cu învățătura lor”³³.

Legiuirea Caragea, prin Codul civil al Munteniei (1817) și Codul civil din Țara Românească (1818), a reprezentat prima reglementare de legi inițiată de domnul fanariot Ioan Gheorghe Caragea (1812 - 1818), prin care s-a încercat îndepărtarea dezavantajelor legilor existente de până atunci. Sistemul de reguli impus, regăsit și în hrisoavele domnești, s-a dovedit a fi inexact și incapabil să pună în balanță dreptatea persoanelor în cauză³⁴.

Odată cu apariția Regulamentului Organic în Muntenia (1831) și Moldova (1832) s-au pus bazele primei constituții românești scrise, care a însemnat începutul organizării statului modern. Potrivit Regulamentelor Organice, puterea executivă aparținea domnului ales, dintre marii boieri, de către Adunarea obștească extraordinară, iar puterea legislativă aparținea unei Adunări obștești, un fel de Parlament alcătuit din deputați³⁵. Regulamentul conținea o serie de prevederi privind reglementarea finanțelor, administrației, justiției și organizării economice. În ceea ce privește clerul parohial, acesta prevedea ca hirotoniile preoților și diaconilor să se facă

³⁰ Mircea Păcurariu, *op.cit.*, vol.2, p. 406.

³¹ *Ibidem*, p.607 - 608.

³² Paraschiv Pețu, Elena Velicu, Viorel Mardare, *op.cit.*, p.9.

³³ Constantin C. Angelescu, *Andronache Donici și proiectul de Constituție din 1822*, în „Cercetări istorice”, vol.XX, Iași, 1947, p.315.

³⁴ C. N. Brăiloiu, *Legiuirea Caragea*, Ed. II, București, 1865, p.199.

³⁵ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol.3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p.26 - 27.

cu acordul scris al domnitorului³⁶. Toate legile care se făceau înainte de Regulamentul Organic, erau supuse mai întâi în cercetarea unei comisii compusă din boierimea cea mai înaltă, și numai după primirea boierilor, ele se sancționau de domn³⁷. Abaterile duhovnicești și bisericesti erau judecate de așa numita dicasterie, un tribunal bisericesc de pe lângă fiecare eparhie, iar abaterile civile de către judecătorii laice³⁸.

Dicasteriile examinau, în calitate de judecători, cauzele proceselor de divorț și comunicau rezultatul domnului, iar executarea hotărârii se făcea de către slujbașii domnului. Episcopii și egumenii bisericilor sau mănăstirilor judecau precesele locuitorilor de pe moșiile pe care ele administrau. Uneori, clerul slujea ca mijlocitor între instanțele civile și părțile în litigiu, și pentru oficializarea actelor, ei asistau la depunerea jurămintelor, ca dovadă pentru spunerea adevărului³⁹.

O obligație deosebit de importantă a clerului o reprezenta păstrarea actelor de stare civilă, introduse pentru prima dată la noi, atribuție care a rămas în seama sa până la Legea comunală, emisă în anul 1864⁴⁰. Prin Regulamentul organic au fost introduse condicile sau registrele pentru starea civilă, numite „mitrice”, care reprezintă documentele în care se întocmesc și se înregistrează actele de naștere, de căsătorie și de deces. Actele de stare civilă trebuiau să cuprindă date precum anul, luna, ziua, numele de botez și de familie, vârsta, profesia și domiciliul tuturor persoanelor care erau înscrise în aceste registre. Ofițerul stării civile era cel care avea dreptul de a completa în condici toate înscrisurile, în prezența persoanelor înfățișate înaintea lui și bineînțeles, în prezența martorilor⁴¹. Registrele erau ținute în câte două exemplare, erau numerotate, șnuruite și parafate pe fiecare filă de către președintele tribunalului. Actele erau trecute în condici fără spații libere și fără prescurtări, pentru a se evita fraudările. Orice abateri de la reguli erau sancționate în instanță de tribunalul civil⁴².

Existau cărți de slujbă și de învățătură tipărite, care urmăreau întărirea vieții morale a credincioșilor, dispoziții la săvârșirea slujbelor, înlăturarea superstițiilor, iar numeroase pastorale aveau un puternic caracter social, cu îndemnuri în ajutorarea aproapelui⁴³. Altele priveau administrația și bunurile bisericesti, astfel au fost introduse și tipărite protocoale sau registre pentru botezați, cununați sau morți. Fiecare parohie a fost rânduită să aibă un epitrop care să țină evidența veniturilor și

³⁶ *Ibidem*, p.28.

³⁷ Dimitrie Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a Dreptului Civil Român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, tom.I, București, 1906, p.40.

³⁸ Mircea Păcurariu, *op.cit.*, vol.3, p.28.

³⁹ Marcu Petcu, Adrian Pintilie, Nicolae Lihănceanu, Ramona Anca Crețu, *Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România*, vol.III, Editura Bibliotecii Naționale a României și Editura Mitropolit Iacov Putneanu, 2011, București, p.509.

⁴⁰ Mircea Păcurariu, *op.cit.*, vol.3, p.28.

⁴¹ Dimitrie Alexandresco, *Principiile Dreptului Civil Român*, vol.I, București, 1926, p.181-182.

⁴² *Ibidem*, p. 182.

⁴³ Mircea Păcurariu, *op.cit.*, vol.3, p.69 - 71.

cheltuielilor bisericii. Protopopii la rândul lor, erau îndrumați să cerceteze parohiile și sămăile bisericilor și să trimită rapoartele anuale la Episcopie⁴⁴.

După secularizare, și mai ales după lovitura de stat din 2/14 mai 1864, s-au întocmit noi legiuiri, în vederea unei mai bune organizări a țării. Astfel, prin Legea pentru înmormântări, decretată la 18 martie 1864, se prevedea ca obligație către toate cultele, crearea de cimitire la cel puțin 200 metri de marginea fiecărei localități (oraș sau sat), fiind interzise înmormântările în lăcașele de cult⁴⁵. Mai târziu, a fost dată Legea comunală prin care i s-a luat bisericii dreptul de a întocmi actele de stare civilă, iar divorțurile puteau avea loc doar la tribunalele civile⁴⁶.

La 6 decembrie 1864 a intrat în vigoare „Decretul organic pentru purtarea schimei monahicești”, lege care conținea reglementări privind intrarea în monahism. La aceeași dată, a fost emis un act juridic care privea înființarea unei autorități centrale sinodale și neatârnamarea bisericii față de orice autoritate străină⁴⁷.

În 1872, a fost aprobat un proiect sub numele de Legea organică pentru alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți, precum și a constituirii Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române⁴⁸. Sfântul Sinod avea misiunea „să păstreze unitatea dogmatică și canonică cu Biserica ecumenică, dar și unitatea administrativă și disciplinară a Bisericii naționale”⁴⁹. Sinodul se întrunea la București, în două sesiuni, primăvara și toamna, ocupându-se de rezolvarea problemelor spirituale, disciplinare și judecătorești⁵⁰.

Constituțiile din 1866 și 1923 au stabilit caracterul laic al actelor de stare civilă, dar și atribuțiile organelor bisericești. Odată cu aprobarea legii din 1928, s-a realizat unificarea regimului juridic al actelor de stare civilă de pe tot cuprinsul țării⁵¹.

După o serie de transformări revoluționare petrecute în țara noastră, Constituția din 13 aprilie 1948 a stabilit principiul validității actelor de stare civilă, fără nicio responsabilitate pentru slujitorii bisericilor. Înscrierea în registrele de stare civilă și întocmirea actelor aferente, au fost reglementate de Decretul nr.272/30 decembrie 1950, care a abrogat Legea actelor de stare civilă din 25 februarie 1928⁵². Prin acest decret, s-a hotărât ca organele însărcinate cu înregistrarea actelor și faptelor privind starea civilă, să fie comitetele executive ale sfaturilor populare comunale,

⁴⁴ *Ibidem*, p. 71.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 121.

⁴⁶ Marcu Petcu, Nicolae Lihănceanu, Adrian Pintilie, Ramona Anca Crețu, *Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România*, vol.II - *Așezăminte monahale*, Editura Bibliotecii Naționale a României; Editura Mitropolit Iacov Putneanu, București, 2011, p.57.

⁴⁷ *Ibidem*

⁴⁸ Mircea Păcurariu, *op.cit.*, vol.3, p. 129.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 130.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 131.

⁵¹ Alexandru Silvian, Emilia Gheorghe, *op.cit.*, p.8.

⁵² *Ibidem*

orășenești și raionale⁵³. Aceste organe administrative aveau obligația de a înregistra toate actele și faptele juridice ale unei persoane și de a întocmi actele de naștere, căsătorie și deces, precum și înscrierile privind înfierea, divorțul, recunoșterea și stabilirea filiației în justiție, schimbarea numelui și a prenumelui⁵⁴. Deoarece, în decursul vieții, omul intră în raporturi de familie și cu alte persoane fizice, apar noi drepturi și obligații, ceea ce atrage după sine, modificarea statutului civil al persoanei prin mărirea raporturilor de familie⁵⁵.

O caracteristică a acestui act normativ din 30 decembrie 1950 o constituie faptul că, registrele de stare civilă nu au mai fost publice. Certificatele de stare civilă s-au eliberat numai persoanelor îndreptățite și au fost emise într-un singur exemplar⁵⁶.

În cadrul legislației privind problemele de stare civilă, un rol deosebit de important l-a reprezentat Codul familiei. Acest regulament a fost pus în aplicare la data de 1 februarie 1954, fiind republicat la 18 aprilie 1956. Prin acest cod, s-au reglementat probleme de ordin moral ale familiei, cum ar fi: egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul în relațiile dintre soți, respectul reciproc între membrii familiei, apărarea drepturilor părintești și educarea membrilor familiei în spiritul normelor de conviețuire⁵⁷. Potrivit art.18 din Codul familiei, căsătoria nu se poate dovedi, decât în baza certificatului de căsătorie eliberat în temeiul actului de căsătorie, întocmit de ofițerul stării civile și înscris în registrul de stare civilă⁵⁸.

În decursul anilor care au urmat, legislația privind actele de stare civilă a suferit modificări, astfel că, prin Decretul nr.278/1960 s-a adus o îmbunătățire și o reglementare privind sistemul unitar de înregistrare a actelor și faptelor de stare civilă⁵⁹. Înregistrarea este definită ca fiind operația prin care nașterea, căsătoria, decesul se distinge în registrul de stare civilă și se materializează în scris în acel registru⁶⁰. Așadar, prin desființarea registrelor de înfiere, divorț și schimbarea numelui, care erau înscrise în condici separate, s-a simplificat mult sistemul de lucru. Prin folosirea doar a registrelor de naștere, căsătorie și deces, au fost delimitate evenimentele principale care survin în viața fiecărei persoane și care sunt evidențiate de starea civilă⁶¹. Conform dispozițiilor din acest Decret, „înregistrarea actelor și faptelor de stare civilă se face în interesul statului și al apărării drepturilor personale ale cetățenilor”⁶².

⁵³ Paraschiv Pețu, Elena Velicu, Viorel Mardare, *op.cit.*, p.13.

⁵⁴ *Ibidem*

⁵⁵ Alexandru Silvian, Emilia Gheorghe, *op.cit.*, p.9.

⁵⁶ Paraschiv Pețu, Elena Velicu, Viorel Mardare, *op.cit.*, p.13.

⁵⁷ *Ibidem*, p.14.

⁵⁸ Alexandru Silvian, Emilia Gheorghe, *op.cit.*, p.67.

⁵⁹ Paraschiv Pețu, Elena Velicu, Viorel Mardare, *op.cit.*, p.14-15.

⁶⁰ Alexandru Silvian, Emilia Gheorghe, *op.cit.*, p.15.

⁶¹ Paraschiv Pețu, Elena Velicu, Viorel Mardare, *op.cit.*, p. 15.

⁶² Alexandru Silvian, Emilia Gheorghe, *op.cit.*, p.6.

Pentru îmbunătățirea activității de stare civilă, au fost create serviciile de stare civilă din cadrul consiliilor județene, care au datoria de a instrui, îndruma și controla delegații de stare civilă, care colaborează cu serviciul de evidență informatizată a persoanei⁶³.

*

Evenimentele importante din viața fiecărei persoane: nașterea, căsătoria, moartea

Pentru orice comunitate creștină, momentele importante din viața fiecărei persoane au impus prezența preotului, astfel că fiecare nou-născut, la o săptămână după venirea pe lume, primea botezul de la preotul bisericii de parohie, acesta devenind părintele său spiritual. La această ceremonie, copilul primea numele de botez, integrându-se din acel moment în comunitatea credincioșilor. Acest lucru simboliza apartenența la grupul familial, momentul având o încărcătură simbolică religioasă deosebită⁶⁴.

Actul de botez era însoțit întotdeauna de anumite practici sau rânduieli care alcătuiau așa numitele rituri sau ritualuri de ceremonie. Botezul, împărtașania, căsătoria, dar și alte practici cum ar fi cinstirea icoanelor, a crucilor sau a moaștelor, erau forme de cult care determinau venerarea religioasă, capabilă să întrețină o stare de spirit dominantă, o dispoziție sufletească care să determine trăirea religioasă⁶⁵.

Un alt moment fundamental în biografia creștină îl constituia căsătoria, prag care era trecut în mentalul popular ca fiind înzestrat cu însușiri pozitive sau negative, iar alegerea acestui eveniment era legată de faptul că unele zile erau favorabile, iar altele nu⁶⁶. Cu această ocazie, preotul își dădea acordul în privința oportunității actului de căsătorie, și se angaja în cadrul unei anchete genealogice, pentru a preîntâmpina „amestecul de sânge” creat de căsătoriile dintre rude⁶⁷. În mediile rurale, acest lucru era facil datorită numărului mic de membri din comunitățile sătești, dar pe de altă parte era dificil din perspectiva gradelor de rudenie, datorită complicatelor rețele de înrudiri⁶⁸. Din acest motiv, legiuirile stabilite în secolele trecute, au ilustrat dorința forurilor bisericești moldovenești de a reglementa instituția matrimonială⁶⁹.

Momentele care dădeau un caracter durabil și solid în unirea a două destine prin căsătorie, erau măturisirea păcatelor și făgăduința credinței veșnice a celor doi parteneri, căsătorii inițiate și stabilite, în general, de părinți. Marele cărturar Dimitrie Cantemir avea un interesant punct de vedere despre obiceiurile logodnelor și a nunților în Moldova, acela că moldovenii își căsătoreau copiii „la vârsta care este hotărâtă de

⁶³ Paraschiv Pețu, Elena Velicu, Viorel Mardare, *op.cit.*, p.15.

⁶⁴ Bogdan Petru Maleon, *op.cit.*, p.274.

⁶⁵ Gheorghe Bălțeanu, *Botezul și împărtașania*, Editura Enciclopedică română, București, 1969, p.9.

⁶⁶ Ion Ghinoiu, *Lumea de aici. lumea de dincolo. Ipostaze românești ale nemuririi*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999, p.136-137.

⁶⁷ Bogdan Petru Maleon, *op.cit.*, p.275.

⁶⁸ *Ibidem*

⁶⁹ *Ibidem*

biserică”, iar obiceiul țării era ca „să-și aleagă holteii loru-și neveste, iară nu părinții fecioarelor să-și caute ginerii”⁷⁰. La nivelul elitei sociale, dacă mirii erau „feciori de boieri, atuncea fără de învoeala Domniei și fără de mărturia arhierelui nu poate să fie nici logodna, nici cununia”⁷¹. Nu se putea face vreo nuntă „împotriva așezământurilor bisericești, și cu învoiala și știrea Domniei, pentru ca să nu se unească mai deaproape prin legătura aceasta multe neamuri boierești, fără de voia Domniei”⁷².

Cât privește încheierea căsătoriilor oamenilor de rând, după vechile tradiții, fetele cu care voiau să se căsătorească erau deseori răpite decât „date în căsătorie”⁷³, motivând că în felul acesta legătura dintre soți va fi mai puternică „decât dacă ele le-ar fi fost dăruite de părinți prin bună învoire”⁷⁴.

Referitor la mariajul clerical, pastorul Conrad Iacob Hildebrandt, călător străin la trecere sa prin Țările Române, menționa că „preoții români trebuie neapărat să se căsătorească și cu o fecioară, nu cu o văduvă. Dacă unui popă îi moare soția, nu mai poate sluji în altar, i se îngăduie cel mult să citească și să cânte în biserică la strană”⁷⁵. De asemenea, preotul putea avea doar o soție, iar după moartea primei neveste, el trebuia să trăiască în văduvie⁷⁶.

În ceea ce privește divorțurile, mărturiile arată că exista o ușurință prin care slujitorii bisericilor acceptau despărțirea cuplurilor. După scrierile călătorului străin Anton Verancsics născut în Sebenico (Sebenik - Croația) care a descris Transilvania, Moldova și Țara Românească după 1549, voievozii români aveau la domnie urmași legitimi dar și nelegitimi, asta deoarece ei puteau „încheia nepedepsiți mai multe căsătorii, deși numai una e legiuită”⁷⁷. Această căsătorie „legală” o puteau anula, după voia lor, chiar dacă aveau urmași, lucru nefiind considerat un act nelegiuit, iar prin înfăptuirea divorțului, soțul îi plătea soției o sumă mică de bani, în semn de desfacere a căsătoriei⁷⁸.

Pentru a pune capăt facității divorțurilor, și ca femeia „să aibă voie slobodă a trece în altă căsătorie”⁷⁹, Domnul Moldovei Despot vodă, a hotărât ca aceasta „să plătească soțului o treime de galben de aur, prin care să facă dovadă că a ieșit de sub puterea lui”⁸⁰. Acest obicei a fost preluat și de unguri și sași care erau răspândiți prin țară, astfel încât s-a găsit mulți dintre aceștia care să aibă trei sau chiar patru soții în

⁷⁰ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, cu o notiță introductivă, note explicative, un portret și o chartă de Miron Nicolescu, București, 1909, p.234.

⁷¹ *Ibidem*

⁷² *Ibidem*, p.236.

⁷³ *Călători români despre Țările Române*, vol. I, Editura Științifică, București, 1968, p.406.

⁷⁴ *Ibidem*

⁷⁵ *Călători români despre Țările Române*, vol. V, Editura Științifică, București, 1973, p.593.

⁷⁶ *Ibidem*

⁷⁷ *Călători români despre Țările Române, op.cit.*, vol. I, p.405.

⁷⁸ *Ibidem*

⁷⁹ *Călători români despre Țările Române*, vol. II, Editura Științifică, București, 1970, p.260.

⁸⁰ *Ibidem*

viață, de la care aveau copii, iar femeile la rândul lor aveau alți copii de la alți bărbați pe care i-au avut anterior⁸¹.

Despărțirile dintre soți aveau adesea la bază motive mult mai temeinice printre care violența domestică și abuzurile sexuale. În multe cazuri, femeile aveau dreptul să solicite desfacerea căsătoriei, reclamând abuzurile la care era supusă de către soț, în baza unor declarații ale unor martori⁸². Slujitorii altarului aveau un rol extrem de important privind certificarea motivelor de divorț, deoarece, de cele mai multe ori aceștia erau și duhovnicii persoanelor în cauză⁸³. Egalitatea între soți, la divorț, poate fi pusă în legătură cu egalitatea de drepturi la moștenirea pământului în Moldova medievală⁸⁴.

Pe lângă capii de familie care erau bărbații, în documentele vremii sunt menționate deopotrivă și femeile, în special în documentele din secolul al XVIII-lea. Acestea apar consemnate în actele de proprietate pe care le dețineau, iar în veacul următor, catagrafiile au arătat prezența în cifre a femeilor din spațiile urbane moldovenești, cu structura pe sexe a populației existente⁸⁵.

Femeile din Muntenimea Iașului erau menționate în documente, alături de capul familiei (care era soțul, tatăl, frate sau rudă), la vânzările proprietăților, acte prin care își exprimau consimțământul privind înstrăinarea unui bun imobiliar⁸⁶. Într-o altă ipostază, femeile din mahala înfăptuiau tranzacții imobiliare, alături de soții lor, astfel că, înstrăinau prin vânzare sau donație, bunuri primite ca zestre sau moștenire⁸⁷.

În fața morții, văduva se confrunta cu probleme noi, din cauza preluării diferitelor responsabilități și obligații ale defunctului, care puteau fi munci cotidiene, datorii sau alte sarcini. Cazurile fericite erau acelea în care văduva avea copiii mari și se bucura de tot sprijinul lor, sau dacă beneficia de protecție din partea rudelor⁸⁸.

În Moldova medievală, moartea sau „marea trecere” așa cum era numită, deschidea calea mântuirii, iar rudele apropiate aveau datoria de a face pentru defunct, rugăciuni la biserică și pomeniri, după ritualul creștin. Rolul slujitorilor altarului, în astfel de momente, era decisiv în cadrul comunității, deoarece privea atât gradul de asimilare a învățăturii bisericești despre existența de dincolo, cât și realizarea

⁸¹ *Ibidem*

⁸² Bogdan Petru Maleon, *op.cit.*, p.282.

⁸³ *Ibidem*

⁸⁴ Alexandru I. Gonța, *Femeia și drepturile ei la moștenire în Moldova, după „obiceiul pământului”*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A.D.Xenopol”, XVII, Editura Academiei R.S.R., Iași, 1980, p.597-602; Bogdan Petru Maleon, *op.cit.*, p.282.

⁸⁵ Iuliana Brătescu, *Mahalaua Muntenimii - Iașii de la jumătatea secolului al XVII-lea până la 1831*, Editura Universității „Al.I. Cuza” Iași, Iași, 2016, p.178.

⁸⁶ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol.III, editor Ioan Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2000, p.554, nr.641; *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol.IV, editor Ioan Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2001, p.68, nr.88, p.237, nr.331; Iuliana Brătescu, *op.cit.*, p.178.

⁸⁷ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol.IX, editor Ioan Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2007, p.109, nr.119, p.115, nr.125, p.383, nr.400; Iuliana Brătescu, *op.cit.*, p.179.

⁸⁸ Iuliana Brătescu, *op.cit.*, p.181.

ritualurilor asociate acestei treceri⁸⁹. Preoții aduceau alinare și liniște sufletească familiei îndoliate, preluau în calitate de duhovnici iertarea păcatelor, și jucau un rol important în receptarea ultimei dorințe. În spațiul ortodox, preoții și diaconii aveau atribuția de a redacta o serie de acte juridice cu caracter privat, cum ar fi testamente, zapise, sau foi de zestre, care erau apoi autentificate și întărite de ierarhi⁹⁰. Mitropolitul era cel care îi învăța pe preoții satelor, cum să întocmească aceste documente și cum să se ferească să cunune „pe cei fugiți de pe aiurea”⁹¹. Redactarea actelor nu ținea însă de competența exclusivă a clerului, putând fi întocmite și de marii dregători, dar mai ales de logofăt. În mod tradițional, ele nu se datorau unor reglementări precise, ci erau mai degrabă un drept canonic, decât un drept civil⁹².

Testamentele nu aveau ca scop câștigarea averii materiale, ci dobândirea averii sufletești („pe care moliile și rugina n-o mînîncă și furii nu o sapă”⁹³), care se putea obține prin rugăciune și milostenie „priveghind și fiind gata de-a pururea întru săvîrșirea acestora”⁹⁴.

Dispozițiile testamentare aveau semnificații pioase, iar daniile erau însoțite de indicații privind pomenirea și locul înmormântării, distribuirea de bunuri având ca efect final o semnificație religioasă, prin obligațiile morale care le reveneau urmașilor față de sufletele celor dispăruți⁹⁵. Din acest motiv, duhovnicii care se bucurau de simpatia comunităților, aveau rolul de intermediari în cazul unei donații efectuate între rude, în scopul pomenirii. Mărturia preoților aveau o importanță deosebită atunci când dispozițiile testamentare erau contestate de urmași, stîrnind litigii între rude⁹⁶.

După trecerea în eternitate, cultul morților avea la bază rațiuni pioase, prin care urmașii se îngrijeau de slujbele pentru morți, parastase, daniile făcute așezămintelor religioase, înscrierea morților în pomelnice, dar și refacerea și îngrijirea mormintelor⁹⁷. Credincioșii aveau o grijă deosebită pentru starea lăcașelor de cult, făcând donații în bani și obiecte, contribuind astfel la bunăstarea bisericilor. Acest lucru era considerat o datorie morală și creștinească, donatorii sau ctitorii fiind pomeniți și după moartea lor.

*

Mișcarea populației la Biserica „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, cu Biserica filială „Vulpe”, în perioada 1846 – 1857; Acte de stare civilă inedite din Arhiva Parohiei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași.

⁸⁹ Bogdan Petru Maleon, *op.cit.*, p.284.

⁹⁰ *Ibidem*, p.285.

⁹¹ N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ed.II, vol.II, Editura Ministerului Cultelor și Instrucțiunii publice, 1930, p.58.

⁹² Bogdan Petru Maleon, *op.cit.*, p.285.

⁹³ Teodor Burada, *Testamentul meu*, ediție îngrijită de Liviu Papuc și Vasile Pop- Luca, Editura Cronica, Iași, 1998, p.18.

⁹⁴ *Ibidem*

⁹⁵ Bogdan Petru Maleon, *op.cit.*, p.285.

⁹⁶ *Ibidem*, p.285-286.

⁹⁷ Maria Magdalena Szekely, *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*, în „Arhiva Genealogică”, IV (IX), 1997, nr.1-2, p.116.

Reglementările legale privind actele de stare civilă și de evidență a populației au avut o importanță deosebită pentru identificarea persoanelor fizice în familie și în societate, și totodată, un rol fundamental în apărarea drepturilor lor⁹⁸.

Evidența datelor esențiale care identifică persoana fizică, din punct de vedere a stării civile, prezintă un mare interes și în sfera demografică. Astfel, aceste date ale persoanei au o relevanță remarcabilă pentru cunoașterea mișcării populației și structurii acesteia, în organizarea exercitării drepturilor politice, pentru evidența îndeplinirii rolului militar sau administrării justiției⁹⁹.

Studiul din domeniul demografiei istorice se bazează, în principal, pe statistica populației, având la bază prelucrarea și interpretarea datelor. Încă din anul 1959, în cadrul Institutului de istorie și arheologie „A.D.Xenopol” din Iași, a început prelucrarea datelor din arhive, privind Moldova în prima jumătate a secolului trecut¹⁰⁰. Au existat o serie de probleme datorită marilor lacune, dar și greutăți din punct de vedere organizatoric, care nu au dus la finalizarea rezultatelor așa cum s-a prevăzut. Totuși, în arhiva Institutului s-a adunat un bogat material statistic care a dus în final la publicarea unor lucrări privind istoria social-economică a Moldovei¹⁰¹.

În ultima perioadă, o atenție sporită s-a dat și datelor oferite de registrele parohiale și cele de stare civilă, care constituie alături de statistica populației, unul din izvoarele fundamentale ale demografiei istorice¹⁰². Statistica populației s-a impus a se cerceta minuțios în funcție de regiuni, localități (rurale sau urbane), religie și naționalitate, astfel încât să se obțină rezultate eficiente, care să determine problemele reale din societate¹⁰³. Actele de stare civilă sunt puțin numeroase pentru populația românească înainte de secolul XIX, deoarece organizarea registrelor de stare civilă întocmite de către preoți, numite și mitrice, a început să prindă contur abia după apariția Regulamentului Organic, din anul 1832¹⁰⁴.

În debutul statisticii demografice, primele recensăminte și crearea registrelor de stare civilă a determinat în sarcina preoților parohi, obligația ca aceștia să noteze cu corectitudine și minuțiozitate evenimentele din viața enoriașilor, și anume botezul, căsătoria, divorțul și decesul¹⁰⁵. Din momentul introducerii registrelor de stare civilă, s-a putut stabili cu exactitate numărul nașterilor, căsătoriilor și deceselor la fiecare parohie, urmărindu-se totodată creșterea sau scăderea populației, raportată la fiecare

⁹⁸ Paraschiv Pețu, Elena Velicu, Viorel Mardare, *op.cit.*, p.7.

⁹⁹ Dumitru Lupulescu, *op.cit.*, p.16.

¹⁰⁰ Ecaterina Negruți, *Cercetări privind evoluția demografică a Moldovei în secolul al XIX-lea*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D.Xenopol”, vol.XIX, Editura Academiei R.S.R., Iași, 1982, p.35-36.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 36.

¹⁰² *Ibidem*

¹⁰³ A.C.Cuza, *Scăderea populației creștine și înmulțirea jidanilor în orașele României*, Vălenii de Munte, 1910, p.5.

¹⁰⁴ Ecaterina Negruți, *op.cit.*, p.37.

¹⁰⁵ *Călători străini despre Țările române în secolul al XIX-lea*, vol.III, Editura Academiei Române, București, 2006, p.7.

an¹⁰⁶. După studiile istoricilor, cauzele care au determinat excedent de populație au avut la bază măsuri sanitare și de igienă, prosperitate economică, stabilitate fiscală și administrativ-politică, iar descreșterile de populație s-au datorat mortalității crescute din cauza invaziilor, jafurilor și epidemiilor din secolele trecute¹⁰⁷.

*

În articolul de față, pe lângă momentele importante din viața fiecărei persoane și actele de stare civilă, dorim să aducem în prim plan efortul și străduința unei remarcabile personalități ieșene, unul din slujitorii altarului ortodox românesc, numit de ieșeni, pe bună dreptate „un om al cetății”, având un loc de cinste în pleiada scriitorilor români din perioada interbelică. Este vorba despre preotul paroh N.V.Hodoroabă, distins profesor, consilier cultural, publicist, susținător al tradițiilor noastre strămoșești, cu merite deosebite, remarcate de mari istorici români¹⁰⁸.

Preotul N.V.Hodoroabă, având în spate o bogată activitate pastorală și culturală, este realizatorul Monografiei Parohiei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, cu Biserica filială „Vulpe”, tipărită în 1934, cel care a păstorit cele două biserici din 16 aprilie 1929, până la vârsta de pensionare. În timpul primului război mondial a fost mobilizat preot militar confesor, cu gradul de locotenent la Regimentul 69 Infanterie și Brigada a X-a Artilerie, în perioada 15 august 1916 - aprilie 1918. Experiența care a căpătat-o în timpul războiului s-a regăsit în volumul său cu titlul „Din Războiul de Reîntregire. Note și impresii de campanie 1916 - 1918”, pentru care a primit numeroase premii și aprecieri de la Academia Română și de la personalități din țară¹⁰⁹.

Într-un număr al Revistei Istorice „T. Codrescu” scrisă de istoricul Gh. Ghibănescu, este lăudată râvna și dăruirea cu care părintele N.V.Hodoroabă a ilustrat monografia parohiei celor două biserici, care au fost zidite pe locuri istorice, și anume, Biserica „Sf. Atanasie și Chiril”, ctitoria din secolul XVII a urmașilor doamnei Marghita și a lui Petriceicu vodă, Curtea Domnească din imediata vecinătate a bisericii, iar Biserica „Vulpe” („Adormirea Maicii Domnului” ridicată pe locul Mormintelor Turcilor¹¹⁰.

Cercetând la Arhivele Statului dosarele „Mitrice” ale celor două biserici, pe anii 1846 - 1857, preotul N.V.Hodoroabă descoperă mișcarea populației și numele preoților care au slujit la această parohie¹¹¹. În această perioadă, bisericile erau independente având fiecare arhiva sa de documente, iar din 1894 actele de arhivă ale Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” au fost reunite împreună cu cele ale Bisericii filiale

¹⁰⁶ *Ibidem*, p.676.

¹⁰⁷ Ecaterina Negruți, *op.cit.*, p. 38.

¹⁰⁸ Livia Ciupercă, *Neculai V. Hodoroabă, preotul - scriitor*, Editura Doxologia, Iași, 2017, p.7-8.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p.5-6.

¹¹⁰ Gh. Ghibănescu, *T. Codrescu - Revista Istorică*, Anul IV, nr.6, Iași, 1934, p.96; Constantin Cihodaru, Gheorghe Platon, *Istoria orașului Iași*, vol.I, Editura Jumienea, Iași, 1980, p.416.

¹¹¹ N.V.Hodoroabă, *Monografia Parohiei „Sf. Atanasie și Kiril” din Iași cu Biserica filială „Vulpe”*, Iași, 1934, p.35.

„Vulpe”¹¹². Arhiva găsită în podul Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril”, cu prilejul cercetarilor arheologice efectuate în anul 2017, a fost recuperată de Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași și conține documente de la jumătatea secolului XIX și până în anul 1983, majoritatea fiind acte despre veniturile și cheltuielile parohiei¹¹³.

Redăm în continuare, situația stării civile a celor două biserici menționate anterior, din perioada 1846 - 1857, informații adunate de preotul N. V. Hodoroabă din Arhivele Statului Iași - „Mitrice”, și publicate în monografia sa¹¹⁴:

1) Biserica „Sf. Atanasie și Chiril”

Anul 1846:	Născuți	8	Slujitori:
	Căsătoriți	-	Preot I. Ștefăniu
	Morți	7	Preot V. Zăpadă
Anul 1847:	Născuți	8	
	Căsătoriți	4	Preot I. Ștefăniu
	Morți	4	Preot V. Zăpadă
Anul 1848:	Născuți	9	Vasile preot
	Căsătoriți	1	Ioan preot
	Morți	13	

Mențiune: Căsătoria a fost oficiată de Arhiepiscopul Kesarie Sănaidon. Mirele: Holtei dascăl al Seminarului Gheorghe; Mireasa: Tatisia, fată mare fiica lui Gh. Roman.

Anul 1850:	Născuți	8	Erei Ioan
	Căsătoriți	3	Constantin, Iconom
	Morți	9	Gheorghe, Iconom
Anul 1851:	Născuți	6	Preot Alexandru
	Căsătoriți	1	Preot Ioan
	Morți	8	Preot Alecu
Anul 1852:	Născuți	8	
	Căsătoriți	2	Alexandru, preot
	Morți	10	Mihai, preot
Anul 1853:	Născuți	4	
	Căsătoriți	3	Preot Alex. Lohan
	Morți	6	Preot Alex. Ionescu
Anul 1854:	Născuți	14	
	Căsătoriți	1	Preot Alex. Ionescu
	Morți	4	Preot Alex. Lohan
Anul 1856:	Născuți	3	

¹¹² Costică Asăvoaie, Adriana Miron, Cosmin Niță, *Cercetare arheologică preventivă la Biserica „Sf. Atanasie și Chiril”* din Iași, în „Ioan Neculce - Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei”, XXIII, Iași, 2017, p.260.

¹¹³ *Ibidem*

¹¹⁴ N.V.Hodorobă, *op.cit.*, p.35-36.

	Căsătorii	1	Preot Alex. Lohan
	Morți	2	Preot Alex. Ionescu
Anul 1857:	Născuți	8	
	Căsătorii	3	Alex. Ionescu, preot
	Morți	2	Alex. Lohan, preot

2) Biserica „Vulpe”

			Slujitori:
Anul 1848:	Născuți	5	Vasile Iconom
	Căsătorii	3	Petru, preot
	Morți	17	Ioan, preot
Anul 1850:	Născuți	7	
	Căsătorii	2	Ioan, preot
	Morți	8	Vasile, Iconom
Anul 1852:	Născuți	6	
	Căsătorii	1	Preot Vasile, Iconom
	Morți	-	Ioan, preot
Anul 1854:	Născuți	1	
	Căsătorii	1	Preot Iconom V. Savinici
	Morți	3	Iconom I. Nemțanu
Anul 1857:	Născuți	2	
	Căsătorii	-	Vasile Pavru, preot
	Morți	1	Vasile Savinici, preot ¹¹⁵

Condicile sau registrele speciale numite „Mitrice” au fost create de parohii, iar Departamentul Treburilor din Lăuntru alcătuiau formularul actelor de stare civilă, mitropoliile și episcopiile le tipăreau și le șnuruiău, distribuindu-le la biserici, iar la sfârșitul fiecărui an, registrele erau înaintate tribunalului spre verificare. În perioada anilor 1832 - 1845 s-au utilizat condici separate pentru înregistrarea nașterilor, căsătoriilor și deceselor, urmând ca ulterior, după 1845, să fie introduse registrele unice, împărțite în trei compartimente, pentru cele trei categorii¹¹⁶.

În Arhiva Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” cu Biserica filială „Vulpe”, în dosarul corespunzător anilor 1884 - 1888, au fost găsite câteva acte de stare civilă, în stare bună de conservare, acestea fiind formulare tipărite și completate de mână, cu cerneală neagră. Filele sunt înnegrite de vreme, dar păstrează în paginile ei, un scris caligrafic, puțin înclinat spre dreapta, cu poziționarea armonioasă a cuvintelor, care denotă integritate, ritm și creativitate. Aranjarea prin îngroșare a unor litere, din rândurile scrise manual în aceste documente, demonstrează anumite abilități și tehnici folosite pentru aspectul estetic.

¹¹⁵ *Ibidem*

¹¹⁶ *Ibidem*, p.35.

Un prim document îl reprezintă un buletin de naștere, emis în data de 1 mai 1886, de Primăria Comunei Iași, Disp.III, pe numele lui Chiperu Costantin, născut la 30 aprilie 1886, ora 21.30, cu domiciliul în strada Sărărie, nr.99, Iași, fiul domnului Chiperiu Costantin în vârstă de 29 ani și a doamnei Chiper Ecaterina de 26 ani¹¹⁷. La o privire atentă a textului, se observă o eroare de scriere, care se repetă instinctiv la numele de familie al tatălui și al mamei, astfel încât, nu se poate ști cu precizie care este numele adevărat al familiei în cauză: Chiperu, Chiperiu sau Chiper¹¹⁸. Astfel, posibil dintr-o eroare sau neatenție, să se fi greșit la întocmirea actului, acesta fiind eliberat imediat după data nașterii copilului, pentru a-i servi la ceremonia religioasă de botez. Documentul a fost înscris în registrul stării civile, cu nr. 409, în data de 1 mai 1886, având semnătura primarului din acea perioadă¹¹⁹.

Un alt act înfățișează un Extract de publicațiune a unei căsătorii, emis în ziua de 16 noiembrie 1886 (duminică, orele 11.00), completat și semnat de ofițerul stării civile a Comunei Iași, despărțirea II¹²⁰. Conținutul documentului îl reprezintă căsătoria oficiată între dl. Dimitrie N. Eremia, în etate de 31 ani, de profesie „funcționar holteiu”, domiciliat în Comuna Iași, despărțirea II, fiul lui Necolae Eremia (decedat) și al Mariei Ionescu și domnișoara Smaranda C. Luca, în etate de 27 ani, domiciliată tot în Comuna Iași, despărțirea III, fiica lui Costache Luca din Tulcea și al Nastasiei Luca (decedată¹²¹).

După cum este menționat în volumul *Explicațiunea teoretică și practică a Dreptului Civil Român privind convențiile matrimoniale*, căsătoria a stat la baza formării familiei, scopul ei fiind acela nu numai de a da naștere la copii, după cum este scris și în Codul Caragea, ci și de creșterea și educarea lor, astfel încât ei să poată deveni cetățeni buni și folositori societății¹²².

Ultimul act de stare civilă prezentat în acest articol îl reprezintă un Certificat de căsătorie înregistrat la Primăria Comunei Iași, Despărțirea III, înregistrat în condica de stare civilă cu nr. 183, la data de 21 octombrie 1888¹²³. Documentul a fost încheiat între domnul Theodoru D. Stepanu și domnișoara Culheria Mustia, care s-au căsătorit în ziua menționată anterior, certificatul eliberându-se pentru a le folosi la serviciul religios. Actul poartă semnătura primarului, a ofițerului de stare civilă și poartă ștampila Comunei Iași¹²⁴.

¹¹⁷ Arhiva Parohiei „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, cu Biserica filială „Vulpe”, Fondul Bisericii „Vulpe”, dosar nr.3/1884 - 1888, fila 3.

¹¹⁸ *Ibidem*

¹¹⁹ *Ibidem*

¹²⁰ *Ibidem*, f. 7.

¹²¹ *Ibidem*

¹²² Dimitrie Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a Dreptului Civil Român*, tomul VIII, partea I-a *Convențiile matrimoniale*, București, 1916, p.2.

¹²³ Arhiva Parohiei „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, cu Biserica filială „Vulpe”, Fondul Bisericii „Vulpe”, dosar nr.3/1884 - 1888, fila 5.

¹²⁴ *Ibidem*

Medicul legist de la începutul secolului al XIX-lea, pe numele lui Fodere, a definit căsătoria ca fiind „tovărășia bărbatului și a femeii, care se unesc pentru fericirea lor, spre a perpetua specia umană și a-și da un sprijin și un ajutor reciproc, ca să poată duce împreună greutățile vieții”¹²⁵.

Bibliografie selectivă

Documente inedite

Arhiva Parohiei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași, cu Biserica filie „Vulpe”, Fondul Bisericii „Vulpe”.

Lucrări, studii, articole

Alexandresco, Dimitrie, *Explicațiunea teoretică și practică a Dreptului Civil Român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, tom.I, București, 1906.

Alexandresco, Dimitrie, *Explicațiunea teoretică și practică a Dreptului Civil Român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, tom. VII, Iași, 1903.

Alexandresco, Dimitrie, *Explicațiunea teoretică și practică a Dreptului Civil Român*, tomul VIII, partea I-a *Convențiile matrimoniale*, București, 1916.

Alexandresco, Dimitrie, *Principiile Dreptului Civil Român*, vol.I, București, 1926.

Angelescu, Constantin C., *Andronache Donici și proiectul de Constituție din 1822*, în „Cercetări istorice”, vol.XX, Iași, 1947.

Asăvoaie, Costică, Miron, Adriana, Niță, Cosmin, *Cercetare arheologică preventivă la Biserica „Sf. Atanasie și Chiril” din Iași*, în „Ioan Neculce - Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei”, XXIII, Iași, 2017.

Bălțeanu, Gheorghe, *Botezul și împărțășania*, Editura Enciclopedică română, București, 1969.

Brăiloiu, C. N. , *Legiuirea Caragea*, Ed. II, București, 1865.

Brătescu, Iuliana, *Mahalaua Muntenimii - Iașii de la jumătatea secolului al XVII-lea până la 1831*, Editura Universității „Al.I. Cuza” Iași, Iași, 2016.

Burada, Teodor, *Testamentul meu*, ediție îngrijită de Liviu Papuc și Vasile Pop- Luca, Editura Cronica, Iași, 1998.

Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, cu o notiță introductivă, note explicative, un portret și o hartă de Miron Nicolescu, București, 1909.

Călători români despre Țările Române, vol. I, Editura Științifică, București, 1968.

Călători români despre Țările Române, vol. II, Editura Științifică, București, 1970.

Călători români despre Țările Române, vol. V, Editura Științifică, București, 1973.

Călători străini despre Țările române în secolul al XIX-lea, vol.III, Editura Academiei Române, București, 2006.

Cihodaru, Constantin, Platon, Gheorghe, *Istoria orașului Iași*, vol.I, Editura Jumeana, Iași, 1980.

Ciupercă, Livia, *Neculai V. Hodoroabă, preotul - scriitor*, Editura Doxologia, Iași, 2017.

¹²⁵ Dimitrie Alexandresco, *op.cit.*, tomul VIII, p.3.

Cuza, A.C., *Scăderea poporației creștine și înmulțirea jidanilor în orașele României*, Vălenii de Munte, 1910.

Documente privitoare la istoria orașului Iași, vol.III, editor Ioan Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2000.

Documente privitoare la istoria orașului Iași, vol.IV, editor Ioan Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2001.

Documente privitoare la istoria orașului Iași, vol.IX, editor Ioan Caproșu, Editura „Dosoftei”, Iași, 2007.

Documenta Romaniae Historica, A, Moldova, vol.XXIII (1635 - 1636), întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, Editura Academiei, București, 1996.

Ghibănescu, Gh., *T. Codrescu - Revista Istorică*, Anul IV, nr.6, Iași, 1934.

Ghinoiu, Ion, *Lumea de aici. lumea de dincolo. Ipostaze românești ale nemuririi*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999.

Giurescu, Constantin C., *Târguri sau orașe și cetăți moldovene. Din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, Editura Academiei, București, 1967.

Gonța, Alexandru I., *Femeia și drepturile ei la moștenire în Moldova, după „obiceiul pământului”*, în vol. *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D.Xenopol”*, XVII, Editura Academiei R.S.R., Iași, 1980.

Grigoraș, N., *Atribuțiile judecătorești ale sfatului domnesc din Moldova până la sfârșitul secolului al XV-lea*, în „Studii și cercetări științifice. Istorie”, anul XII, fasc.I, 1961.

Grigoraș, N., *Instituții feudale din Moldova medievală, I, Organizarea de stat până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, București, Editura Academiei, 1971.

Hodoroabă, N.V., *Monografia Parohiei „Sf. Atanasie și Kiril” din Iași cu Biserica filială „Vulpe”*, Iași, 1934.

Iorga, N., *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ed.II, vol.II, Editura Ministerului Cultelor și Instrucțiunii publice, 1930.

Lupulescu, Dumitru, *Actele de stare civilă*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1980.

Maleon, Bogdan Petru, *Clerul de mir din Moldova secolelor XIV - XVI*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Iași, 2007.

Negruți, Ecaterina, *Cercetări privind evoluția demografică a Moldovei în secolul al XIX-lea*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D.Xenopol”, vol.XIX, Editura Academiei R.S.R., Iași, 1982.

Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol.1, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980.

Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol.2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981.

Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol.3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981.

Petcu, Marcu, Lihănceanu, Nicolae, Pintilie, Adrian, Crețu, Ramona Anca, *Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România*, vol.II - *Așezăminte monahale*, Editura Bibliotecii Naționale a României; Editura Mitropolit Iacov Putneanu, București, 2011.

Petcu, Marcu, Pintilie, Adrian, Lihănceanu, Nicolae, Crețu, Ramona Anca, *Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România*, vol.III, Editura Bibliotecii Naționale a României și Editura Mitropolit Iacov Putneanu, București, 2011.

Pețu, Paraschiv, Velicu, Elena, Mardare, Viorel, *Starea civilă*, Editura Muzeum, București, 2003.

Rădulescu, Andrei, *Carte românească de învățătură 1646*, ediție critică, Editura Academiei R.P.R., București, 1961.

Silvian, Alexandru, Gheorghe, Emilia, *Actele de stare civilă*, Editura Științifică, București, 1969.

Szekely, Maria Magdalena, *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească*, în „Arhiva Genealogică”, IV (IX), nr.1-2, 1997.

Vulcănescu, Romulus, *Etnologie juridică*, Editura Academiei Române, București, 1970.

ANEXE:

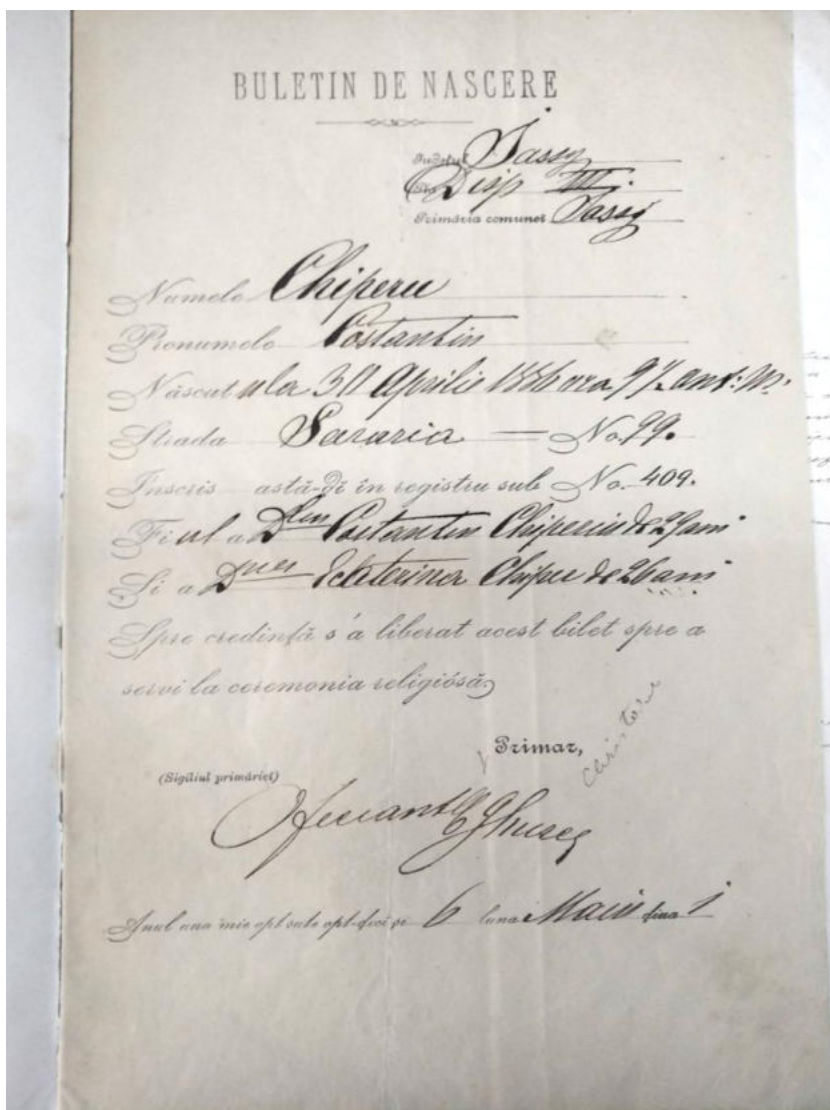

Foto. 1: Buletin de nascere din data de 1 mai 1886, document din Arhiva Parohiei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” Iași, Fondul Bisericii „Vulpe”, dosar nr.3/1884 - 1888, fila 3.

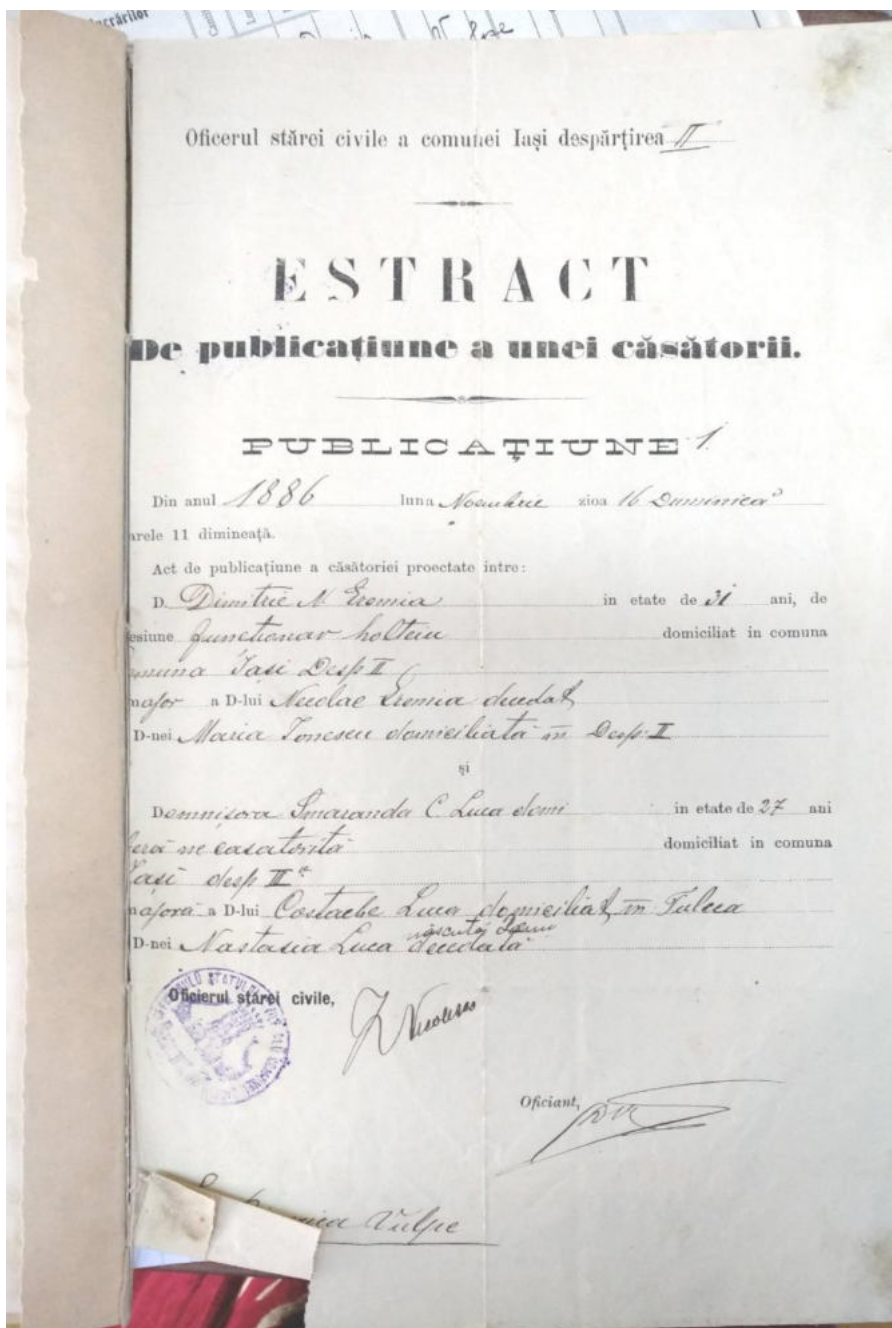

Foto. 2: *Estract de publicațiune a unei căsătorii* din data de 16 noiembrie 1886, document din Arhiva Parohiei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” Iași, Fondul Bisericii „Vulpe”, dosar nr.3/1884 - 1888, fila 7.

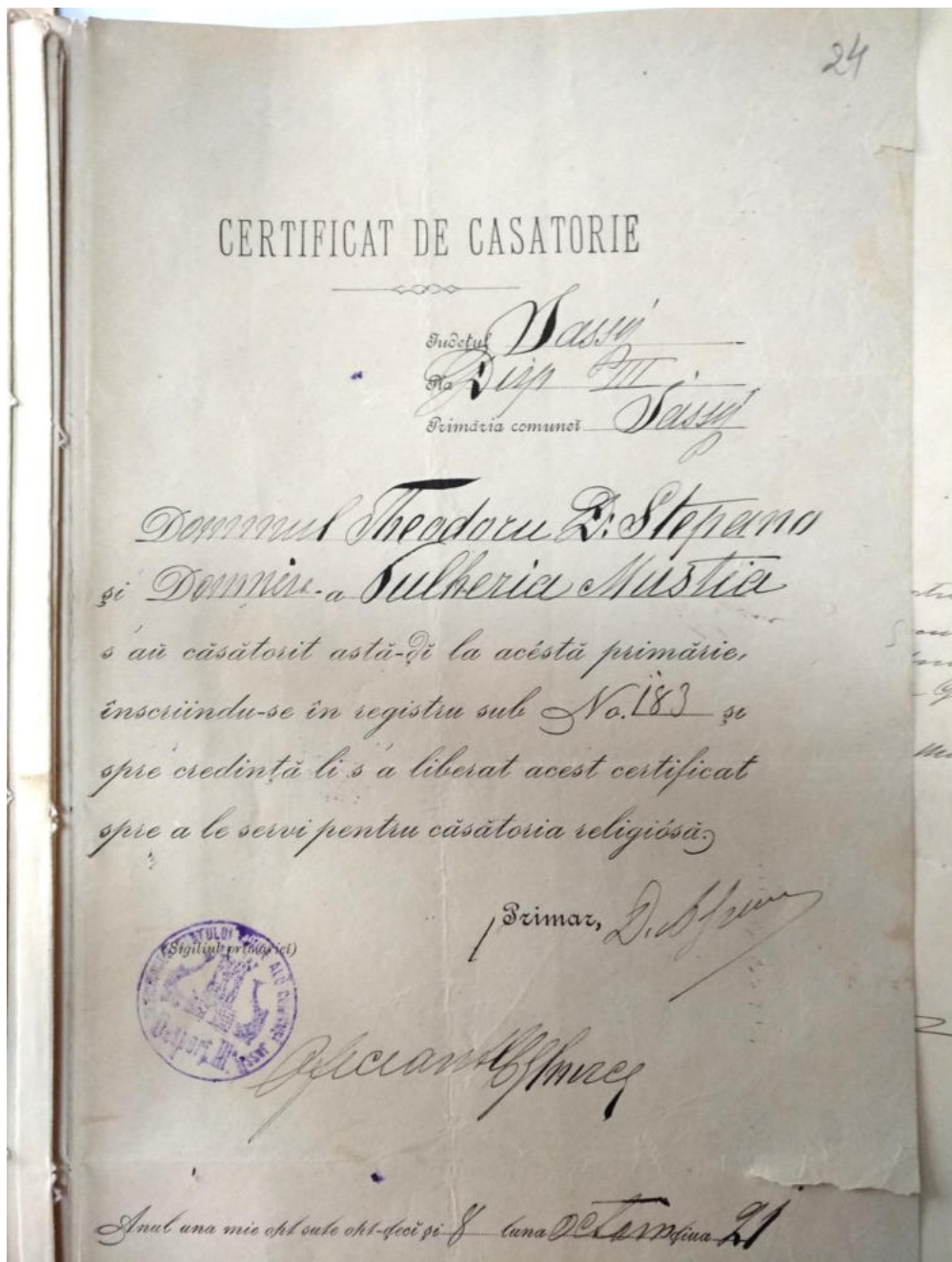

Foto. 3: Certificat de căsătorie din data de 21 octombrie 1888, document din Arhiva Parohiei Bisericii „Sf. Atanasie și Chiril” Iași, Fondul Bisericii „Vulpe”, dosar nr.